

Jerzy Nikolajew

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0003-1505-9710

jerzy-nikolajew@wp.pl

Nieodpłatne poradnictwo prawne w Ukrainie. Zarys problematyki

Wstęp

Ukraina jako państwo sąsiadujące bezpośrednio z Rzeczpospolitą Polską musi pozostawać w kręgu zainteresowania nie tylko politycznego, ale także badawczego w Polsce. Wydarzenia związane z niezakończoną wciąż ukraińską akcesją unijną, rosyjską aneksją Krymu czy wojną rosyjsko-ukraińską składają również do refleksji dotyczącej udzielenia koniecznego wsparcia dla osób pozostających w sytuacji dla siebie krytycznej i oczekujących realnej pomocy ze strony podmiotów udzielających pomocy prawnej. Zrozumiałe jest, że optymalnym rozwiązaniem może być pomoc profesjonalna i jednocześnie bezpłatna. Takie właśnie możliwości zagwarantowane zostały w ukraińskim ustawodawstwie już w 2011 r., ale beneficjentów tego rodzaju uprawnień znacznie przybyło po przełomowych dla Ukraińców wydarzeniach z lat 2014 i 2022. Dotychczasowa pomoc dla sierot, niepełnosprawnych i emerytów została rozciągnięta na ofiary wojny, uchodźców i wszystkie te osoby, których uprawnienia zostały naruszone po aneksji krymskiej czy wskutek utworzenia prorosyjskich republik ludowych w Doniecku i w Ługańsku. Także część ukraińskich „bieżźców” znalazła azyl w Polsce, stąd też w niniejszym opracowaniu przywołano polskie ustawodawstwo dotyczące pomocy prawnej w ogólności, niekoniecznie w odniesieniu do Ukraińców.

Na wstępie należy podkreślić, że ukraiński ustawodawca nie skorzystał z szerokiej formuły pomocy obywatelskiej czy edukacyjnej, ale sprowadził ją do poziomu wsparcia z zakresu przede wszystkim poradnictwa prawnego. Stąd też za zasadne uznano zwrócenie uwagi na zadania pomocowe realizowane na szczeblu ministerialnym Ukrainy, na poziomie tamtejszych centrów pomocowych, organów władzy wykonawczej i samorządowej oraz kancelarii prawnych. W ten sposób obsługa prawna sądowa i przedsądowa dla osób ubogich w Ukrainie uzyskała gwarancje rzeczywistej pomocy realizowanej na wzór innych

państw demokratycznych, gdzie idea pomocowa już wcześniej dobrze się sprawdziła.

Wydaje się zatem, że wybór tematu opracowania nie jest przypadkowy. Podkreślić należy też jego walor praktyczny, gdyż skala pomocowa wzrastać będzie wraz z obniżeniem poziomu jakości życia po wybuchu wojny. Poza tym polskie urzędy gminne i miejskie oraz instytucje pomocy społecznej, a także organizacje pozarządowe poprzez informacje zawarte na oficjalnych stronach internetowych udzielają przedmiotowych instrukcji w zakresie nieodpłatnej pomocy prawnej dla Ukraińców przebywających na terytorium Rzeczypospolitej i w ten sposób próbują ich wesprzeć w znalezieniu tej pomocy. Ponadto zawodowe doświadczenie autora świadczącego taką nieodpłatną pomoc prawną również stanowi asumpt do podjęcia tej tematyki, tym bardziej że literatura przedmiotu jest dość uboga, także ta ukraińskojęzyczna¹. Dlatego w niniejszym tekście wykorzystano głównie źródła prawa, a analizy przedmiotowe oparto przede wszystkim na ustawie.

Celem opracowania jest przedstawienie i to jedynie w szczerkowym zarysie rozwiązań ukraińskich. Jednocześnie przywołane zostały rozwiązania polskie, jakkolwiek trudno je konfrontować z ukraińską rzeczywistością, gdyż trudno odnaleźć wspólną płaszczyznę dla obu systemów prawnych.

Rozwiązania polskie

Ogólnie rzecz biorąc, nieodpłatne poradnictwo obywatelskie to swego rodzaju *novum* uprawnień obywatelskich w Polsce (choć już dobrze wkomponowane w codzienną rzeczywistość), świadczące o postępującej demokratyzacji życia publicznego, a przecież zasadę demokratycznego państwa prawnego przyjmuje się za jedną z naczelných zasad konstytucyjnych. Jej pochodną stanowi m.in. prawo do sądu czy zasada sprawiedliwości społecznej, mające szczególne znaczenie w kontekście problematyki ochrony praw ogółu społeczeństwa, w szczególności osób niezdolnych².

Należy podkreślić, że to ustawa z dnia 15 czerwca 2018 r. o zmianie ustawy o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej oraz niektórych innych ustaw³ wprowadziła pojęcie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego do polskiego porządku prawnego. W drodze tej nowelizacji polski ustawodawca dodał do ustawy z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej oraz edukacji prawnej⁴ szereg zmian, w tym m.in. rozszerzył zakres przedmiotowy

¹ W niniejszym tekście wykorzystano spolszczone tytuły przedmiotowej literatury i ustawy.

² Szerzej: B. Przywora, *Normatywny model przed sądowej nieodpłatnej pomocy prawnej w Polsce*, Warszawa 2019.

³ Dz.U. z 2018 r., poz. 1467.

⁴ Dz.U. z 2021 r., poz. 945; z 2024 r., poz. 928.

ustawy, przez pozytywizację nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego. Wskazana zmiana znalazła odzwierciedlenie w tytule nowelizowanej ustawy („ustawa o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej”) oraz w treści art. 1 („ustawa określa zasady udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej, świadczenia nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, a także zasady realizacji zadań z zakresu edukacji prawnej”).

Wprowadzenie nowej kategorii pomocy, tj. nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, ukonstytuowało strukturę, którą obecnie można uznać za spójny system poradnictwa prawnego i obywatelskiego. Uprzednio funkcjonujące poradnictwo prawne o charakterze nieodpłatnym oraz edukacja prawna, zgodnie z koncepcją ustawodawcy, miały wyczerpywać katalog uprawnień obywatelskich. Co prawda oba elementy pozostawały ze sobą w korelacji, jednak nie było między nimi bezpośrednich powiązań. Stąd też konieczna stała się potrzeba wprowadzenia nowej kategorii pomocy, w tym przypadku nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, które wypełniłoby systemową lukę. Pojęcie to z założenia zawiera przecież element poradnictwa prawnego, a także niesie ze sobą walor edukacyjny, gdyż podnosi poziom świadomości prawnej ogółu obywateli. Obecnie należy uznać, że wszystkie składowe tego systemu wzajemnie uzupełniają się i przenikają, tworząc strukturę, która eliminuje problem dezorientacji po uzyskaniu nieodpłatnej porady prawnej. Spójność systemu wzmacnia jego efektywność, jednocześnie beneficjenta pomocy nie pozbawia się wsparcia na którymkolwiek etapie urzeczywistniania jego uprawnień, dlatego przyjęte rozwiązania przyczyniają się wprost do wzmocnienia podmiotowości obywateli, która w konsekwencji prowadzi do skutecznego wykorzystywania możliwości wykreowanych przez państwo. Implikacją wdrożonych rozwiązań może być jednoznaczna konstatacja, że nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego nie należy traktować jako konkurencji dla nieodpłatnej pomocy prawnej. Zgodnie bowiem z założeniami ustawodawcy, a także w zgodzie z zasadą racjonalności systemu nieodpłatnej pomocy prawnej obydwie instytucje prawne powinny (wręcz muszą) wzajemnie się uzupełniać.

Odnosząc się do kolei do genezy instytucji nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, trzeba wskazać, że wzorce brytyjskie, dobrze sprawdzone i upowszechnione w innych państwach – głównie zachodnioeuropejskich – mogą być przydatne dla praktyki polskiego systemu wsparcia obywatelskiego, nadto mogą być busolą zmian w ustawodawstwie innych państw, np. Ukrainy⁵.

Należy także podnieść, że w ramach niniejszych rozważań celowo marginalnie potraktowano działalność podmiotów komercyjnych, niewątpliwie przecież powiązanych przedmiotowo, lecz niewpisujących się w analizowaną strukturę. Jednak nie oznacza to wcale, że działalność kancelarii prawnych jest zupełnie nieistotna z punktu widzenia podejmowanej problematyki. Przeciwnie

⁵ J. Mazurek, *Model poradnictwa prawnego i obywatelskiego*, „Edukacja Prawnicza” 2014, nr 6, s. 9.

nie, wsparcie z ich strony stanowi wzmocnienie dla każdego z elementów systemu pomocy obywatelskiej, które realizują się przecież na różnych płaszczyznach, ale służą temu samemu celowi⁶.

Założenia ogólne

Ustawodawstwo Ukrainy gwarantuje prawo do bezpłatnej pomocy prawnej na poziomie konstytucyjnym, zarówno obywatelom Ukrainy, cudzoziemcom oraz bezpaństwowcom, formułując przy tym zakazy dyskryminacyjne w odniesieniu do jakiegokolwiek z możliwych kryteriów różnego traktowania. Ukraiński system „pomocowy” funkcjonuje w oparciu o ustawę o bezpłatnej pomocy prawnej z dnia 9 lipca 2011 r., która swym zakresem przedmiotowym obejmuje pomoc przedsądową i sądową⁷.

Zdecydowanie ważne znaczenie dla stworzenia fundamentów pod przyjęcie przedmiotowej ustawy miało wprowadzenie w 2006 r. projektu pilotażowego, który przewidywał utworzenie centrów poradniczych w trzech miastach Ukrainy (Charków, Chmielnicki i Biała Cerkiew). Celem ich powołania było „dostarczenie” miejscowej ludności podstawowych informacji prawnych, skutkujące w dalszej perspektywie wzrostem świadomości prawnej i aktywizacją w procesie podejmowania decyzji na poziomie lokalnym⁸.

Zasadniczo usługi prawne, które oferuje ukraińskie państwo, w ramach wskazanej ustawy, dotyczą: „dostarczania informacji prawnej”, konsultacji oraz wyjaśniania zawłości prawnych, sporządzania wniosków, skarg i innych dokumentów prawnych, a także reprezentacji prawnej przed sądami, organami władzy państwowej oraz w sporach z innymi osobami oraz wnoszenia środków odwoławczych i ułatwiania jednostkom dostępu do sądowej pomocy prawnej i mediacji. Tego rodzaju pomoc prawna finansowana jest całkowicie lub częściowo z budżetu państwa lub z budżetów lokalnych, a także z innych źródeł⁹.

Zadania Ministerstwa Sprawiedliwości Ukrainy

W Ukrainie główną instytucją odpowiedzialną za system bezpłatnej pomocy prawnej uczyniono Ministerstwo Sprawiedliwości, które w przedmiotowym

⁶ A. Kalwas, *Prawnik ma być dla każdego*, „Rzeczpospolita” 2014, nr 110, s. 6.

⁷ Ustawa z dnia 9 lipca 2011 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej (Wiadomości Rady Najwyższej Ukrainy z 2011 r., nr 51, s. 577).

⁸ W niniejszym opracowaniu wykorzystano terminologię dotyczącą dostarczania informacji prawnej, gdyż takim sformułowaniem posługuje się z uporem ukraiński ustawodawca.

⁹ Zob. M. Baranowska (red.), *Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, t. 2: *Niemcy, Ukraina, Węgry, Irlandia*, Warszawa 2012, s. 167–168.

zakresie realizuje całkiem spory kompleks zadań, w tym zarządza systemem pomocy przedsądowej i sądowej. Ustanawia także centra bezpłatnej sądowej pomocy prawnej oraz zatwierdza ich regulacje wewnętrzne. Jednocześnie przedstawia rządowi projekty regulacji prawnych w zakresie bezpłatnej pomocy prawnej, zatwierdza standardy jakości dostarczania bezpłatnej pomocy prawnej i model wewnętrznych regulacji organizacji dostarczających bezpłatną pomoc prawną na etapie przedsądowym. Inne zadanie to tworzenie procedur dotyczących prowadzenia rejestru prawników uprawnionych do świadczenia bezpłatnej sądowej pomocy prawnej stanowiących podstawę zawieranych z prawnikami indywidualnie umów na ciągle (stałe) lub tymczasowe świadczenie usług prawnych w ramach bezpłatnej pomocy prawnej.

Wśród przedmiotowych działań ministerialnych znajduje się także składanie wniosków o wykreślenie, a wcześniej ustanawianie centrów świadczących pomoc prawną. Zgodnie z założeniami polityki świadczenia pomocy prawnej na etapie sądowym centra te winny posiadać osobowość prawną oraz status organizacji non-profit (finansowanej z budżetu państwa lub innych niezakazanych przez prawo źródeł). Do zadań realizowanych przez centra należy podejmowanie decyzji w sprawie przyznania bezpłatnej pomocy prawnej, pomoc w sporządzaniu pism procesowych, zapewnienie udziału prawnika w sprawach karnych, w tym na etapie postępowania przygotowawczego (dochodzenie, śledztwo), tam gdzie jego udział jest obowiązkowy. Również dotyczy to tych osób, które nie są w stanie, z uwagi na swoją sytuację finansową bądź z innego racjonalnego powodu, udać się po poradę do profesjonalnego prawnika. Centra mają obowiązek zapewnienia udziału prawnika w postępowaniach administracyjnych, obejmuje to także ustalenie reprezentacji osobom uprawnionym do bezpłatnej pomocy prawnej przed sądem, w urzędach, a także w stosunkach z innymi podmiotami. Owa aktywność to ponadto zawieranie umów z prawnikami ujętymi w rejestrze prawników udzielających bezpłatnej pomocy prawnej, wysyłanie do sądów i urzędów listów stwierdzających udział danego prawnika w konkretnej sprawie oraz podejmowanie decyzji w przedmiocie zmiany prawnika w przypadku wykreślenia tego prawnika z rejestru, wydawanie decyzji o zakończeniu świadczenia pomocy prawnej w danej sprawie, opracowywanie raportów odnoszących się do własnej działalności i przekazywanie ich lokalnym Departamentom Sprawiedliwości, ale także inne działania, które zostały zawarte w regulaminie funkcjonowania tychże centrów.

Ograniczone kompetencje w analizowanym zakresie ma również rząd (Gabinet Ministrów Ukrainy), który ustanawia procedury wyboru prawników „dostarczających” bezpłatną sądową pomoc prawną oraz określa wymogi dotyczące posiadania przez nich odpowiednich kwalifikacji, a także w zakresie określania warunków tychże umów. Posiada też kompetencje w przedmiocie przekazywania centrom bezpłatnej sądowej pomocy prawnej informacji o zastrzymaniach. Trzeba jednak zauważyć, że zróżnicowano katalog uprawnień

przysługujących beneficjentom pomocy, w zależności od tego, czy pomoc ta świadczona jest na etapie postępowania przedsądowego, czy już w sądzie¹⁰.

Istotne z praktycznego punktu widzenia jest także to, że prowadzenie postępowania przed skierowaniem sprawy na drogę postępowania sądowego gwarantuje uprawnionym dostęp do informacji prawnej w zakresie ich praw i wolności wraz z przekazaniem niezbędnych informacji dotyczących możliwości ich dochodzenia w sytuacji zaistnienia jakiegokolwiek naruszenia prawa (zwłaszcza gdy podmiotem naruszającym jest organ władzy państwowej). Na tym etapie uprawnieni mogą skorzystać także z konsultacji, podczas których wyjaśnione mają być poszczególne regulacje prawne i ich wzajemne powiązania w odniesieniu do konkretnego stanu faktycznego sprawy. Pomoc ta obejmuje także czynności polegające na sporządzaniu wniosków, skarg oraz innych dokumentów (jednak z wyłączeniem dotyczącym pism procesowych)¹¹.

Podmioty świadczące bezpłatną pomoc prawną

Do podmiotów świadczących bezpłatną pomoc prawną na każdym etapie postępowania należy zaliczyć przede wszystkim prywatnych prawników, wyspecjalizowane organizacje, organy samorządu terytorialnego i organy władzy wykonawczej. Stąd też osoby decydujące się na skorzystanie z bezpłatnej pomocy prawnej winny najpierw złożyć stosowny wniosek. Tego rodzaju wniosek można skierować do centralnych lub lokalnych organów władzy państwowej, a także do właściwych miejscowo organów samorządu terytorialnego (wybór zgodnie z wolą aplikującego o taką pomoc). Przyjęto taką zasadę, że w sytuacji gdy wniosek zostanie skierowany do niewłaściwego organu, ma on obowiązek w ciągu 5 dni roboczych przekazać go do organu właściwego. Ukraiński system przedsądowej bezpłatnej pomocy prawnej określa także inny termin, tj. termin przyznania pomocy, liczony od dnia wpłynięcia stosownego wniosku, który wynosi 30 dni, chyba że wniosek dotyczy zwykłej informacji prawnej (termin ten jest krótszy i wynosi wówczas 15 dni).

Jednocześnie należy podkreślić, że wniosek pochodzący od osoby, która nie jest uprawniona do uzyskania pomocy prawnej, albo wniosek taki, który zawierałby fałszywe lub wprowadzające w błąd dane co do przynależności do określonej kategorii osób, nie może być rozpatrywany. Również ten pochodzący od osoby, która wcześniej uzyskiwała bezpłatną pomoc w tej samej sprawie, której wniosek dotyczy lub pochodzący od osoby, która wyczerpała już tzw. ścieżkę prawną, podlega z zasady odrzuceniu.

¹⁰ A. Kosyło, *Nowa ustawa o adwokaturze na Ukrainie*, „Palestra” 2013, nr 1–2, s. 162.

¹¹ O. Genc, *Historyczne i współczesne uwagi na temat nieodpłatnej pomocy prawnej adwokatów*, „Jurysprudence: Teoria i Praktyka” 2011, nr 11, s. 39–40.

In genere celem realizacji idei przedsądowej bezpłatnej pomocy prawnej jest dostarczenie uprawnionym usług wysokiej jakości. Urzeczywistnienie tej idei przejawia się m.in. w zapewnieniu odpowiednich warunków lokalowych i technicznych, a także w świadczeniu pomocy przez wysoce wykwalifikowane podmioty. Stąd też podstawowe znaczenie w systemie pomocy prawnej odgrywają organy samorządu terytorialnego, które stale winny mieć na uwadze potrzeby społeczności lokalnych (i dobrze je w tym względzie rozeznawać) i w związku z tym powoływać wyspecjalizowane instytucje świadczące pomoc prawną na każdym etapie. Jednocześnie ustawa z 9 lipca 2011 r. wprost wskazuje, że instytucje świadczące pomoc prawną na etapie postępowania przedsądowego winny posiadać status organizacji non-profit, a źródłem finansowania ich działalności powinien być budżet lokalny lub inne źródła, tyle że niezakazane przez prawo.

Równocześnie uprawnienia organów samorządu terytorialnego rozciągają się na zawieranie umów z prywatnymi firmami prawniczymi. Postanowienia umowne mogą stanowić o trwałym bądź czasowym świadczeniu pomocy prawnej w ramach systemu, przy czym to Ministerstwo Sprawiedliwości wyraża aprobatę odnośnie do procedur wyłaniania prywatnych firm prawniczych. Nie ma także przeszkód, by umowy o świadczenie usług były zawierane przez organy samorządu terytorialnego indywidualnie z prawnikami wyspecjalizowanymi w danej dziedzinie prawa.

Odnosząc się zaś do pomocy prawnej świadczonej na etapie sądowym, należy wskazać, że jest ona czystą emanacją uprawnienia do sądu, przysługującego każdemu, kto takiej pomocy potrzebuje. Osoby, które o tego rodzaju pomoc mogą się ubiegać, to te, nad którymi rozciąga się jurysdykcja krajowa Ukrainy, uzyskujące miesięczny dochód poniżej płacy minimalnej, osoby niepełnosprawne, których świadczenia nie przekraczają podwójnej wysokości płacy minimalnej, dzieci będące sierotami, bądź takie, których rodzice pozbawieni zostali władzy rodzicielskiej oraz dzieci będące ofiarami przemocy domowej albo narażone na taką przemoc. Do katalogu uprawnionych do uzyskania pomocy podmiotów zaliczono również tych, wobec których zastosowano areszt administracyjny, osoby podejrzane, które zostały ujęte przez organy ścigania, a także osoby objęte dozorem. Ponadto o pomoc taką mogą się ubiegać te osoby, w sprawach których obligatoryjny jest udział procesowy prawnika. Poza tym przedmiotowa pomoc dotyczy również osób ubiegających się o status uchodźcy. Oprócz nich krąg podmiotów tworzą weterani wojenni i inne osoby objęte zakresem podmiotowym ustawy o statusie weterana wojennego i gwarancjach opieki socjalnej oraz osoby zasłużone dla kraju, a także osoby zrehabilitowane, nie tylko w procesach politycznych. Do osób uprawnionych należą również ofiary prześladowań nazistowskich i osoby, wobec których sąd bierze pod rozwagę ograniczenie ich zdolności do czynności prawnych, uznanie za niezdolnych do czynności prawnych bądź przywrócenie tej

zdolności oraz osoby, wobec których sąd rozważa konieczność zastosowania leczenia psychiatrycznego.

Ukraińska ustawa „pomocowa” nie ogranicza dostępu do sądowej pomocy prawnej obywatelom innych krajów, ale czyni to jednak mimo wszystko warunkowo. Uprawnieni do skorzystania z takiej pomocy to obywatele tych krajów, które związane są z Ukrainą ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi. Również zakres podmiotowy odnoszący się do dostępu do pomocy na etapie sądowym wyznaczany jest przez traktaty międzynarodowe, których stroną jest Ukraina, przyznające pomoc wskazanym tam kategoriom osób. Pomoc prawna na tym etapie świadczona jest przez centra bezpłatnej pomocy prawnej przez odpowiednich prawników (w ramach zawieranych umów o charakterze ciągłym bądź tymczasowym)¹².

Warto przy tym wskazać także na działalność Ukraińskiej Izby Adwokackiej (organu naczelnego), która organizuje na terenie Ukrainy Dni Porad Pro Bono. Poradnictwo prawne adresowane jest wówczas do szerszego kręgu zainteresowanych nie tylko osób o określonym cenzusie majątkowym, ale także do tzw. małych przedsiębiorców, organizacji charytatywnych czy innych podmiotów działających w charakterze non-profit.

Podsumowanie

Ukraina na wzór innych państw przyjęła ustawę o nieodpłatnej pomocy prawnej i w ten sposób podjęto realną i skuteczną, jak się wydaje, próbę wsparcia na rzecz osób znajdujących się w trudnej dla siebie sytuacji życiowej, dla których profesjonalna pomoc prawna udzielana odpłatnie była wcześniej barierą nie do pokonania. I chociaż pilotażowo nieodpłatna pomoc prawna została wprowadzona już w 2006 r., a ustawowo w 2011 r., to dopiero po 2014 r. i 2022 r. wykorzystano jej „dobrodziejstwo” w pełni. Po rosyjskiej agresji na Krymie, utworzeniu samozwańczych republik w Donbasie i wojnie z Rosją rozpoczął się prawdziwy *exodus* uchodźców z Ukrainy, stąd też coraz częściej zaczęto korzystać z takiej formy pomocy prawnej, która mogła być udzielana bezkosztowo, co w sytuacji pozostawania ukraińskiego społeczeństwa w realiach wojennych było wartością samą w sobie. Ale jeszcze przed wybuchem wojny spora część niezamożnych Ukraińców, w tym sierot i emerytów o niskich dochodach oraz osób korzystających stale lub doraźnie ze świadczeń z zakresu pomocy społecznej, decydowała się skorzystać z porad prawnych szeroko rozumianych gwarantowanych na takim poziomie, jak na rynku komercyjnym, czyli odpłatnym. Zadania realizowane w terenowych punktach (centrach) zwią-

¹² B. Przywora, A. Wróbel, *Analiza prawnoporównawcza sposobów finansowania oraz metod weryfikacji jakości systemu pomocy prawnej i poradnictwa obywatelskiego na tle wybranych państw europejskich*, Warszawa 2022, s. 77.

zane z bezpłatną pomocą prawną w sprawach cywilnych, rodzinnych, karnych oraz administracyjnych koordynowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości z aktywnym udziałem izb adwokackich w zasadzie zaspakajają potrzeby osób uprawnionych.

Jednak mankamentem przyjętych rozwiązań może być fakt, że krąg podmiotów uprawnionych zawężono do obywateli Ukrainy, a obywatelom innych państw umożliwiono korzystanie z prawa do nieodpłatnej pomocy prawnej pod warunkiem, że uprawnienie to wynika z postanowień umów międzynarodowych. Poza tym ukraińska ustawa pomoc ograniczyła jedynie do wsparcia z zakresu prawa i w ten sposób pominęto zupełnie kwestie dalej posuniętej pomocy psychologicznej czy socjalnej oraz edukacyjnej. Tym samym nieodpłatną pomoc zacieśniono przedmiotowo i nie rozciągnięto jej na pomoc obywatelską. Wydaje się jednak, że pomoc obywatelska, świadczona także nieodpłatnie uzyska *in futuro* gwarancje ustawowe, z tym że nowe regulacje w tym zakresie możliwe będą do wprowadzenia dopiero po zakończeniu działań wojennych prowadzonych w Ukrainie.

Wykaz literatury

- Baranowska M. (red.), *Świadczenie pomocy prawnej w państwach europejskich*, t. 2: Niemcy, Ukraina, Węgry, Irlandia, Ośrodek Badań, Studiów i Legislacji KRRP, Warszawa 2012.
- Gene O., *Historyczne i współczesne uwagi na temat nieodpłatnej pomocy prawnej adwokatów*, „Jurysprudencja. Teoria i Praktyka” 2011, nr 11.
- Kalwas A., *Prawnik ma być dla każdego*, „Rzeczpospolita” 2014, nr 110.
- Kosyło A., *Nowa ustawa o adwokaturze na Ukrainie*, „Palestra” 2013, nr 1–2.
- Mazurek J., *Model poradnictwa prawnego i obywatelskiego*, „Edukacja Prawnicza” 2014, nr 6.
- Przywora B., *Normatywny model przedsądowej nieodpłatnej pomocy prawnej w Polsce*, C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Przywora B., Wróbel A., *Analiza prawnoporównawcza sposobów finansowania oraz metod weryfikacji jakości systemu pomocy prawnej i poradnictwa obywatelskiego na tle wybranych państw europejskich*, Inst. Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2022.

Summary

Free legal advice in Ukraine: an outline of the problem

Keywords: law, the Ukraine, the legal order of Ukraine, the legal assistance, the free provision of legal services.

In the Ukrainian legal system, the possibility of using free legal assistance mainly by citizens of this country has been introduced in the form of a law. The solution adopted in Ukraine meets the standards of a democratic state of law and the need for legal protection of people in particularly difficult life situations. However, the provisions of Ukrainian law haven't extended the scope of this assistance and haven't used the solutions of other countries (e.g. Poland) to extend this assistance to support, e.g. psychological or social. This doesn't change the fact that the provisions of the Act on free legal assistance should be treated with appreciation, especially in the context of the annexation of Crimea and the Russian-Ukrainian War. The purpose of these considerations is to outline the scope of legal assistance and entities and recipients of legal assistance provided free of charge.